

Els primers ecologistes

La dècada dels anys 60 del segle passat va ser per a Mallorca i les Balears la del gran salt endavant. Si més no, econòmic. Arran del nombre creixent de turistes que arribaven a les platges illenques a l'estiu, es va anar improvisant un impressionant negoci hotelier i, en general, turístic. Sense pràcticament cap control. De cap mena. Naturalment, tampoc de caire urbanístic. Els hotels creixien com bolets. Només que, en lloc de sorgir als boscos, sorgien sobre l'arena de les platges.

La balearització. El fenomen de l'edificació a peu de mar, sobretot d'hotels, és tan intens i ràpid que aviat transcendeix fronteres. El terme *balearització* va ser encunyat a final dels anys 50, tot i que hom sol dir que va néixer a la dècada següent a Calvià, en concret a la zona coneguda per Magalluf: un quilòmetre i mig de platja, per seixanta d'amplada, on durant els 60 es construïren dotzenes i dotzenes d'hotels —la majoria del centenar que hi ha avui dia són d'aquella època—,

El moviment ecologista a les Illes va néixer tímidament a principi dels anys 70 i es va consolidar a la segona meitat d'aquella dècada.

sovint sobre l'arena, a escassos metres de la mar, i rere els quals s'anà creant una petita ciutat de vacances on s'amunteguen uns 200 bars, restaurants, pubs i discoteques. Sens dubte, si la balearització té una imatge, és Magalluf. Passa, emperò, que l'origen de la paraula és anterior a la construcció d'aquest complex estiuenç per a turistes joves anglesos. Va ser a final dels 50 quan la revista francesa *Paris Match* publicà un article sobre el desenvolupament turístic de Mallorca, i per a definir el ràpid creixement

urbanístic i hotelier sense control usà la paraula que posteriorment adquirí fama universal: *balearització*. Aquesta manca de regularització i control es contraposava, naturalment, a la molt intensa planificació per part de les institucions públiques del desenvolupament turístic a la Mediterrània francesa.

A Mallorca, mentrestant, a ningú no importava que l'illa, i les illes, fossin objecte d'aquesta atenció periodística que posava de manifest els perills de créixer sense control. L'única cosa que comptava eren els diners fàcils, ràpids i abundosos que deixava el turisme creixent. Després d'una llarga postguerra, de superar *es temps de sa fam* i de tantes penúries com s'havien passat, de reserves sobre la cara obscura del turisme no n'hi havia cap ni una.

Durant tota la dècada dels 60 el creixement urbanístic és esplendorosament caòtic. Els turistes hi arriben en progressió exponencial. Per tant, es necessiten més i més hotels que s'han de construir molt aviat i, com que no hi ha prou treballadors, s'importa mà d'obra a dojo. I aquesta immigració ha de menester més i més pisos. Neixen barris sencers que seran coneguts com a *barris obrers*, un misericordiós eufemisme per a designar blocs de pisos que en algun cas eren ocupats sense disposar de clavegueram ni aigua corrent. Tant feia. Cap institució no les vetllava, aquestes coses. Només interessava créixer econòmicament cada cop més, i més i més... a costa del que fos. Del territori, per exemple, que per a la majoria de gent no era un valor per si mateix.

Primers ecologistes. A final de la dècada dels 60 i principi de la dels 70, en ambients socials minoritaris es comença a debatre, en resposta a la balearització, el perill que implica el ferotge procés de construcció totalment esgavellat. A la primera meitat de la dècada dels 70 —amb la dictadura de Franco encara vigent i que cobria legalment qualsevol animalada urbanística—, aquests grups difusos de persones que eren excursionistes, estudiants i professors de geografia i biologia, juntament amb intel·lectuals i periodistes, comencen a escriure a

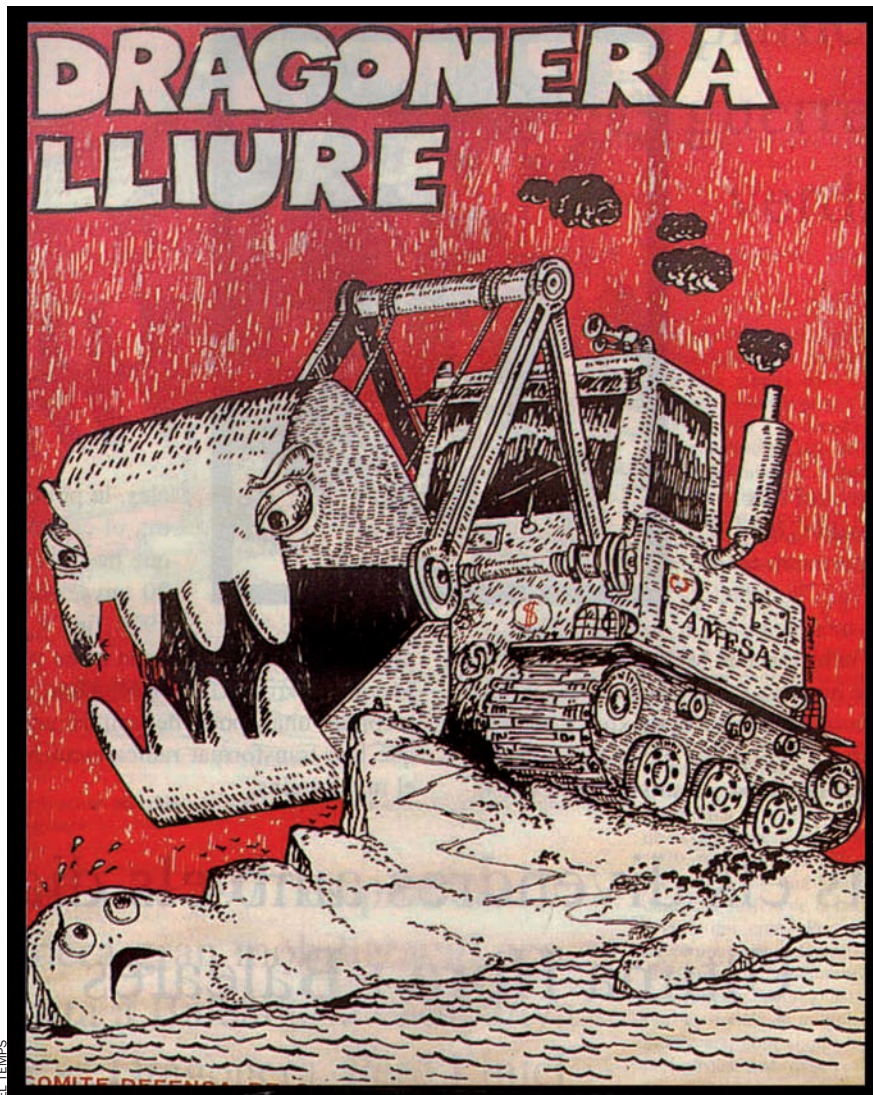
EL 1976 el Grup Ornitològic Balear va començar a recollir signatures per a protegir s'Albufera d'Alcúdia. Finalment, fou salvada i declarada parc natural.

diaris i a fer debats públics sobre la necessitat de preservar el medi, la natura i el territori. Perquè, si no, la balearització amenaçava seriosament la riquesa paisatgística i natural de Mallorca i de les Balears. Tot s'ha de dir: a tota aquesta gent, l'ambient social general els era molt advers. La immensa majoria dels mallorquins d'aleshores no veien res més enllà dels diners que proporcionava la construcció i el turisme, els dos pilars de la nova economia mallorquina i balear.

Una fita important que ajudà a forjar el primer ecologisme va ser la producció i emissió per part de la BBC –la televisió pública britànica– del programa *Majorca Observed*, l'any 1972. Era una visió molt crítica del fenomen: mostrava la destrucció de part del litoral mallorquí, ocupat pels monstres de formigó que començaven a poblar alguns indrets, verges només deu o dotze anys abans. Una còpia del programa va ser projectada a bona part dels instituts i centres culturals de l'illa. Va tenir un fort impacte entre grups ja preocupats pel tema i en alguns altres que fins aleshores no havien pres consciència de la necessitat de protegir el medi. Evidentment, eren molt minoritaris, però ja no tant com uns quants anys enrere.

Tornem a recordar que la dictadura de Franco encara era viva i, per tant, actituds que com la dels primers ecologistes –que ni tan sols s'anomenaven així– xocaven contra l'ordre establert –i res més establert institucionalment i políticament aleshores que l'especulació urbanística– i rebien automàticament la catalogació de *comunistes*. En poques paraules: a principi dels anys 70, a Mallorca, ser defensor de la natura i del territori era perillós.

Cristal·lització. Només un any després de la projecció del programa esmentat, el 31 de desembre del 1973, un grup d'ornitòlegs que col·laboraven a la premsa diària amb articles de divulgació, en una secció anomenada “Defensa de la naturalesa”, creen el Grup d'Ornitologia Balear (GOB), amb els objectius d'estudiar, divulgar i defensar la fauna, la flora i el medi natural. Potser perquè eren afeccionats als ocells, les auto-

L'any 1976, l'Ajuntament d'Andratx va planificar la construcció d'un complex residencial i hotel de luxe a l'illa de sa Dragonera. El projecte va rebre al·legacions i crítiques a la premsa, però fou gràcies a una invasió espontània d'un grup de joves que la campanya va obtenir més repercussió.

ritats franquistes no prestaren gaire atenció a allò de “defensar la fauna, la flora i el medi natural”. Quelcom que s’arreglerava amb allò que podia ser considerat pèrfid comunisme. Just després de la mort del dictador, l’associació es canvià el nom i passà a dir-se Grup d’Ornitologia Balear i de Defensa de la Naturalesa. Naixia així l’actual GOB –tal com és conegut per tothom–, l’entitat ecologista i social més important i més influent de les Balears.

Paral·lelament al canvi de naturalesa del GOB, un grup de joves –que tenien entre quinze i vint anys– funden durant l’any 1976 el Talaiot Corcat. Una part d’aquests joves havien estat expulsats de l’Organización Juvenil Española (OJE), sota l’acusació de *comunistes*; alguns altres eren excursionistes sense pertànyer a l’OJE; i alguns altres, estudiants que senzillament s’hi apuntaren no sabien gaire bé per què. D’aquella amalgama, en surt un grup que té l’objectiu principal de la defensa de la natura. Obriren un bar amb el mateix nom –l’obriren alguns dels més grans–, des del qual organitzaren partides de voluntaris per a atacar incendis forestals, fer excursions i viatges de muntanyisme arreu d’Europa... i s’hi fan conferències i recitals. El grup també edita una revista pròpia, *Sa Pedra*. Del Talaiot Corcat s’escindeix una part que crearà Terra i Llibertat amb aportacions de grups com ara Corac, Corc-Acció o Denúncia i Control.

Malgrat que el GOB era l’únic moviment ecologista organitzat, paradoxalment no serà l’organitzador del primer gran acte reivindicatiu. Ho serà tot aquest univers més o menys àcrata i poc organitzat, que canalitzarà la primera acció directa ecologista. Una acció que tindrà un ressò enorme, no només a Mallorca i a les Balears sinó també fora de les estretes fronteres illenques.

Sa Dragonera. L’illot de sa Dragonera és situat a l’extrem sud-occidental de l’illa, al terme municipal d’Andratx. L’any 1976 el consistori va aprovar el pla parcial i especial urbanístic que preveia de construir una urbanització residencial i hotelera de gran luxe a l’illot, a proposta

EL TEMPS

La campanya per a protegir la platja verge des Trenc (al sud de Mallorca) va tenir ressò internacional

EL TEMPS

de l’empresa valenciana Pamesa. No havien servit de res les al·legacions que hi havien presentat en contra el GOB, la Societat d’Història Natural de Balears, l’Obra Cultural Balear, el

Col·legi d’Arquitectes, el Foment del Turisme... Els promotors i l’ajuntament –que encara, cal recordar-ho, era el franquista– se sortien amb la seva. Aparentment.

La premsa de Palma acollí les veus dels contraris a la urbanització de l’illot, entre les quals es destacava la de l’arquitecte i urbanista Josep Lluís Sert, que no únicament es mostrà radicalment contrari a la “destrossa” de sa Dragonera, sinó de la general “degradació ambiental” de les Illes. Per primera vegada, els diaris palmesans mostraven el problema de l’excés d’urbanització i, sobretot, donaven veu a tants de crítics. Així, molts mallorquins, i balears, s’adonaren que estar a favor de la protecció territorial no era propi, només, de joves barbuts i peluts o de perillous elements *comunistes*.

Malgrat la incipient conscienciació, però, l’Ajuntament d’Andratx i Pamesa no feien anques enrere. Ben al contrari: abans d’acabar l’any la comissió provincial d’Urbanisme dó-

i serví per a salvar aquell paratge.

na el vist-i-plau a la urbanització. Els primers mesos del 1977 es manté viva la polèmica a la premsa, i el debat públic és alimentat gràcies a les organitzacions esmentades, que fan conferències i actes diversos contra el malmetement de l'illot.

Arriba l'estiu i els grups anarcoecologistes que sovintejaven el bar del Talaiot Corcat començaren a debatre, espontàniament, la possibilitat de fer una acció directa contra la futura urbanització. A algú se li va ocórrer d'ocupar l'illot. Dit i fet. El 7 de juliol del 1977 –7 del 7 del 77– un grapat d'al·lots molts joves se n'anaren –uns amb autocars, uns amb motos, els més privilegiats amb els pocs 600 i 850 de què disposaven– cap a Sant Elm, al municipi d'Andratx, que té just davant sa Dragonera. El canal que la'n separa, anomenat canal des Freu, té uns 780 metres. Poca distància, però perillós perquè els corrents hi són molt forts.

Als joves anarcoecologistes els importava poc, el corrent. S'anaren con-

Actualment, el Grup d'Ornitologia Balear (GOB) és l'entitat social més influent de les Balears

centrant a l'embarcador del mollet davant la mirada encuriosida d'estiuejants residents –Sant Elm és zona d'estiueig dels andritxols– i dels turistes. Un grup treu unes quantes piragües, s'endinsen a la mar i comencen remar cap a l'illot. Uns altres es posen a inflar pneumàtics de goma i, quan ja són preparats, els llancen a l'aigua, s'hi aferren i, amb els peus convertits en força motriu, fan via cap la seva destinació. Alguns pescadors vells s'acosten als al·lots i al·lotes per demanar-los què fan, que vagin alerta amb els corrents. Els contenen els seus plans: ocupar sa Dragonera per a evitar que hi facin un hotel i xalets per a rics. Immediatament, un vell pescador posa la seva barca a disposició dels ocupadors. Al cap de pocs instant són ja moltes més barques voluntàries que van passant l'exèrcit expedicionari. La invasió ha començat.

El mateix dia, la comissaria d'Andratx rep una telefonada d'alguna ànima piadosa que denuncia els actes incontrolats que tenen lloc a Sant Elm. Un cotxe de la guàrdia civil se'n va a veure què passa. Quan hi arriba, el nombre d'expedicionaris ha crescut molt. Allò és un vertader pont marítim que no cessa d'enviar gent, begudes espirituoses, aigua, menjar i més *aliments* per als esperits experimentadors de sensacions no del tot legals. Els dos números vestits de verd se'n fan creus, d'allò que veuen els seus ulls. L'un demana a un jove a veure què es tot allò. Li ho diu. Els guàrdies civils parlen amb la seva comandància de Palma. S'acosta el capvespre. A la nit arriben reforços policíacs. Des de l'illot, sota la llum de la lluna, comencen a sentir-se cants reivindicatius.

Comença el 8 de juliol i una bandera amb una orgullosa sargantana –l'illot n'és ple, d'aquest animals– s'eleva a sa Dragonera. A la petita platja de

El ressò per l'acció de protesta de sa Dragonera va desbordar les autoritats

Sant Elm i a l'embarcador del mollet ja no hi cap més gent. La notícia de l'ocupació ha corregut com la pólvora per tota l'illa. Guàrdies civils armats de cap a peus intenten entendre què passa. Una gernació de *supporters* dels ocupadors organitzen la capta i enviament d'aliments, aigua i més suc, a més de certes herbes per a fumar que els civils fan com si no vessin.

Si els joves anarcoecologistes pretenien o no tenir el ressò que tingueren als mitjans de comunicació no se sabrà mai. Però i tant si en tingué. Els periodistes arribats de Palma feien guàrdia a Sant Elm, i alguns embarcaven cap a l'illot, durant els primers dies. Aviat se'ls afegiren companys del continent, fins i tot de fora de les fronteres de l'encara grisa Espanya postfranquista.

Sa Dragonera no va ser salvada aquells dies de l'ocupació. Ni tan sols amb la segona ocupació, dos anys més tard. Però aquells grapats d'al·lots convertiren aquells dies posteriors al 7-7-77 en quelcom que canvià la història política i social de les Illes. A les eleccions del 15 de juny del 1977, quinze dies abans de l'ocupació, només un partit, el PSI (Partit Socialista de les Illes, avui els dos PSM: de Mallorca i de Menorca, més l'Entesa Nacionalista i Ecologista d'Eivissa) incloïa unes tímides propostes de protecció de la natura i del territori. A les següents, el 1979, tots hi feien alguna referència.

L'èxit dels al·lots anarcoecologistes va ser immens. Com es diu avui, va posar a l'agenda política –no tan sols de les Balears– la necessitat de protegir la natura. I el fet que fos quelcom més o menys improvisat i sense gaire organització va permetre que el moviment s'esvaís de manera natural per a fer germinar molts més col·lectius que a partir d'aleshores no tingueren

L'ecologisme s'ha mobilitzat quan ha calgut. Això ha fet possible moltes postals que avui serveixen de reclam turístic

por de sortir al carrer per a defensar espais naturals.

El GOB, que com a tal no participà en l'ocupació, va saber assumir l'essència del 7-7-77 i es convertí en el poderós moviment ecologista que és avui.

Sa Dragonera va ser salvada, finalment, gràcies a la pressió social i després de moltes manifestacions i de vicissituds polítiques diverses. A la fi el Consell de Mallorca comprà l'illot el 1995 i el govern el convertí en parc natural.

Es Trenc i més. A partir de l'ocupació de sa Dragonera es multipliquen els objectius a salvar de la destrossa del ciment. El 1976 el GOB ja havia començat a recollir signatures per

a protegir s'Albufera d'Alcúdia i el 1977 intensificà la campanya –finalment també fou salvada i declarada parc natural. A Palma, la pressió veïnal –que havia començat tímidament el 1974– per a evitar que als peus de la Seu s'hi fes un aparcament i no un parc –“Parc sí, pàrquing no”, va ser el lema de la campanya– creix molt a partir del 1977 i, malgrat que l'ajuntament acabarà fent-hi un aparcament soterrat, el parc serà una realitat amb el primer consistori democràtic presidit pel socialista Ramon Aguiló. No tot foren victòries, com és bo de suposar: el 1978, el moviment contra l'autopista Palma-Inca no pogué aturar-ne la construcció. També aquest any es creen grups locals ecologistes com el de Capdepera, Calvià, Sóller...

Però va ser una altra gran campanya la que, juntament amb la de sa Dragonera, va fer del moviment ecologista quelcom cada cop més transversal socialment i de més impacte polític. Fou la campanya anomenada “Salvem es Trenc”. Aquesta platja verge, situada al sud de Mallorca, era coneguda arreu d'Europa per la seva extensió d'arena blanca i aigües turqueses que la converteixen en un vertader paradís. En començar la campanya per a protegir-la, l'atenció mediàtica va ser enorme i, també com en el cas de sa Dragonera, superà fronteres.

Les dues grans icones de l'ecologisme primerenc, sa Dragonera i es Trenc, varen poder ser salvades del ciment. Unes altres es perderen. Però el moviment ecologista mai no ha deixat de mobilitzar-se quan ha estat necessari, i gràcies a això avui són possibles moltes postals idíl·liques de Mallorca i de les Balears que s'usen com a reclam turístic.

Miquel Payeras

50 ANYS ÒMNIUM

ONZE DE SETEMBRE

FESTA PER LA LLIBERTAT

PASSEIG DE LLUÍS COMPANYS. BARCELONA

19.00H CONCERT

QUART PRIMERA

LA TROBA KUNG-FÚ

OBRINT PAS

2011

NOSALTRES DECIDIM
SOM UNA NACIÓ

DURANT TOT EL DIA
MOSTRA D'ENTITATS DELS PAÏSOS CATALANS

10.30H
TALLERS INFANTILS
I ACTUACIÓ
D'ORIOI CANALS

14.00H
DINAR POPULAR

www.11setembre.cat Hi col·laboren

Òmnium
Llengua. Cultura. País
www.omnium.cat

